

Nr 11

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående anslag till renstängsel inom Jämtlands län.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 324 av herr *Pålsson* och herr *Olofsson, Per*, samt II: 405 av herrar *Larsson* i Norderön och *Agerberg*, har motionärerna alternativt yrkat att riksdagen måtte uppdraga åt Kungl. Maj:t att anvisa 550 000 kronor till lappväsendet i Jämtlands län för uppförande av renstängsel inom Jämtland och Härjedalen i enlighet med länsstyrelsens i länet utredning, eller att motsvarande belopp från lappfonden genom Kungl. Maj:ts åtgärder anvisas åt lappväsendet i Jämtlands län för samma ändamål att utgå förslagsvis med hälften 1960 och andra hälften 1961.

Beträffande de skäl, som åberopats till stöd för motionärernas hemställan, får utskottet hänvisa till motionen II: 405.

Över motionerna har utskottet inhämtat yttranden av länsstyrelsen i Jämtlands län, statskontoret och arbetsmarknadsstyrelsen.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har i sitt den 3 mars 1960 dagtecknade utlåtande åberopat ett av *lappfogden i länet* avgivet yttrande av i huvudsak följande innehåll.

Som ett led i en inventering av lämpliga beredskapsarbeten inom Jämtlands län framlade lappväsendet under år 1958 förslag om uppförande av renstängsel till en sammanlagd längd av fjorton mil öster om lappbyarna Tåssåsen, Tranris, Handölsdalen och Mittådalen, vilkas betesområden omfattar ett sammanhängande markområde mellan järnvägslinjen Östersund—Storlien i norr och Ljusnans vattendrag i söder. På förekommen anledning företogs under år 1959 viss bearbetning av det framlagda förslaget med hänsyn till bl. a. att stängsel på ett avsnitt närmast norr om Ljusnans vattendrag, mellan Grundsjöarna och Lossen, kan uppföras som kompensationsåtgärd för intrång på renbetesmark av vattenuppdämningar i sjön Lossen i Ljusnans vattendrag. Beträffande övrig del av det aktuella stängselsystemet gick 1959 års förslag ut på uppförande av stängsel i nära anslutning till renbetesfjällens östra begränsningslinje inom de berörda lappbyarna. Uppförandet av omkring tio mil renstängsel, som det senare förslaget omfattade, beräknades dra en sammanlagd kostnad av omkring 550 000 kronor.

Hela projektet har utformats och bedömts som ett konstruktivt led i ett allsidigt upprustningsprogram för renskötseln i trakten, varjämte förhållandet mellan renskötsel å ena sidan samt jordbruk och skogsbruk å andra sidan uppmärksamats.

Genom beslut den 4 december 1959 har Kungl. Maj:t dels förklarat att

uppförande av stängsel i den omfattning som föreslagits icke lämpligen bör ske, innan vissa upprustningsåtgärder beträffande renskötseldriften vidtagits, och dels lämnat närmare anvisningar om vilka åtgärder som härvidlag bör komma i fråga. Med anledning härav kommer ytterligare utredning att verkställas under år 1960 om förhållandena inom renskötseln i syfte att finna vägar för en allsidig upprustning av renskötseln inom den södra länsdelen. Förslag om sådana åtgärder torde kunna framläggas tidigast under sommaren 1960. (Härvid kan jämväl detaljutredning om det aktuella stängselprojektet verkställas, men med hänsyn till utredningsarbetets omfång torde sådan ej vara motiverad, innan anslagsfrågan i princip är avgjord.)

En översiktlig redogörelse för de förhållanden, vilka ligger bakom ett allsidigt upprustningsprogram, torde vara av värde för en bedömning av här aktuella anslagsfrågor. Såsom motionärerna anfört drives renskötsel numera extensivt. Övergången från intensiv till extensiv drift har skett för flera tiotal år sedan. Den torde ha varit utvecklingsmässigt betingad av minskad tillgång på arbetskraft och förändringar i den renskötande befolkningens livsföring. Som rationaliseringsåtgärd synes övergången till extensiv drift ha lett till gynnsam effekt såvitt avser behov av arbetskraft. Övergången har dock senare inverkat negativt genom ökad renströvning och förvildning av renarna och genom tilltagande intressekonflikter mellan å ena sidan renskötsel samt å andra sidan jordbruk och skogsbruk. Detta synes ha varit fallet särskilt i södra delen av Jämtlands län, där även geografiska förhållanden inverkar. Här finns nämligen inget buffertområde mellan renbetesfjällen och odlade bygder, varför kollisionmomentet framträder starkare än på andra håll, där renarna ofta lång tid under hösten och förvintern kan hållas inom en obebodd region mellan fjällen och odlade bygder. Avsaknaden av sådant buffertområde är ett av motiven till förslaget om spärrstängselsystem mellan renbetesfjällens områden och odlingsbygden.

I rådande läge sker förändringarna i renskötseln av inre tvång. Rensköterna har mycket små möjligheter att av egen kraft påverka skeendet. Målmedveten och planmässig ledning saknas praktiskt taget helt. Till följd härav kan olämpliga yttringar icke uppsåras i tid och motverkas genom konstruktiva uppbyggnadsåtgärder. Det blir därför nödvändigt, när olägenheterna blir framträdande, att genom skyddsåtgärder och andra räddningsaktioner eliminera negativa effekter. Ett stängselsystem av här aktuell art får delvis anses tjäna sådant syfte. Vid planläggningen av stängselsystemet har dock samtidigt eftersträvat en positiv effekt på produktionsmekanismen genom att stängslet inpassats i ett konstruktivt uppbyggnadsprogram. Nyttan av stängslet beräknas som räddningsåtgärd svara mot cirka en tredjedel av kostnaderna. Som produktionsbefrämjande åtgärd beräknas nyttan av stängsel i förening med andra åtgärder, såsom förbättrad organisation och rationalisering av produktionsmekanismen, framdeles flerfaldigt komma att uppväga kostnaderna. I ett uppbyggnadsprogram får uppförande av stängsel delvis ses som en primär åtgärd till stöd för andra uppbyggnadsåtgärder, vilka eljest knappast låter sig effektueras. På grund härav torde stängsel ej kunna undvaras, om en allmän förbättring av förhållandena skall eftersträvas. Tillåtes ett fortsatt förfall av renskötseln är det givetvis fullkomligt likgiltigt om stängsel uppföres eller icke.

Renskötselns årsproduktion i de berörda lappbyarna bör normalt uppgå till ett värde av inemot en halv miljon kronor i nuvarande prisläge. Den ar-

betsinsats, som erfordras för att ta ut denna produktion, närmar sig 10 000 dagsverken per år. Till följd av rådande oordning uppstår visst värdebortfall, bl. a. genom att alla slaktdjur icke är tillgängliga för slakt vid lämplig tidpunkt och emedan det fordras en onormalt stor arbetsinsats per djur för att tillvarata bortströvade slaktdjur. Uppbyggnadsåtgärderna planlägges så, att detta bortfall kan nyttiggöras. Ytterligare beräknas en värdestegring möjlig genom rationalisering av produktionsmekanismen. Dessa värdestegringar beräknas sammantagna flerfaldigt uppväga kostnaden för stängsel och andra upprustningsåtgärder. Stängsel kan kompensera viss del av den behövliga arbetsinsatsen. På grund härav blir effekten av stängsel produktivetsbefrämjande.

I det aktuella fallet har förhållandet mellan de renskötande lapparna å ena sidan samt jordbrukare och skogsägare å andra sidan, utöver den produktionsbefrämjande effekten för renskötseln, tillmätts betydelse vid uppbyggnaden av stängselprojektet. Såsom motionärerna framhållit har sättet att vårda skogen och skogsprodukternas värde inom områden, där jämväl renskötsel drives, påverkat förhållandet mellan skogsbruk och renskötsel, och man måste befara att allvarligare motsättningar kan bli följden, om icke särskilda åtgärder i tid vidtages för att undanröja den närmaste anledningen härtill, nämligen renströvningen. Såvitt nu kan bedömas synes stängsel härvidlag vara ett verksamt medel för att undanröja orsakerna till sådana motsättningar.

Även om effekten av stängsel i alla hänseenden icke låter sig bedömas på förhand och vissa osäkerhetsmoment därför föreligger, är det uppenbart, att nyttan torde komma att flerfaldigt uppväga eventuella olägenheter. Liknande stängselsystem har uppförts redan under 1930-talet bl. a. på flera håll i Norrbottens län. Som exempel kan väljas Gällivare sockens fjällappbyar, där ett stängselsystem väster om järnvägen Gällivare—Kiruna i hög grad underlättar hopsamling av renar under hösten och förvintern och förhindrar renströvning till odlade bygder. Erfarenheterna av detta stängselsystem är goda. Här är frågan om ett liknande stängselsystem, som bör ge samma effekt. Det står också klart, att renägarnas ekonomi på längre sikt i avsevärd mån påverkas av sådana hjälpmedel som stängsel. Egentliga driftsstängsel saknas nu nästan helt i lappbyarna i Jämtlands län. Det bör vara naturligt att en kontinuerlig uppbyggnad av driftsstängsel etappvis genomföres även i Jämtlands län.

Av det anförda framgår, att uppförande av stängsel ungefär i angiven omfattning är motiverat och bedömes nödvändigt. Skulle riksdagen nu anslå erforderligt belopp för ändamålet, kan upprustningsåtgärder planläggas under innevarande år på sätt Kungl. Maj:t anbefallt, varefter stängsel kunde uppföras. Med hänsyn till arbetets omfång och ytterligare erforderliga detaljutredningar torde det vara lämpligt att stängsel uppföres i etapper, på sätt motionärerna antytt. Beviljade medel torde kunna ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för att enligt särskilt arbetsprogram, varom länsstyrelsen torde få avge förslag, användas för uppförande av renstängsel i södra delen av Jämtlands län.

Statskontoret har i yttrande, dagtecknat den 3 mars 1960, avstyrkt bifall till motionerna. Ämbetsverket har i yttrandet uttalat följande.

Såsom motionärerna anförut har länsstyrelsen i Jämtlands län i skrivelse den 13 juni 1959 hemställt, att 550 000 kronor måtte ställas till förfogande

för uppförande av vissa renstängsel. Med anledning härav har Kungl. Maj:t i brev till länsstyrelsen den 4 december 1959 funnit förslag till åtgärder för att åstadkomma bättre renskötsel i Jämtland böra utarbetas efter samarbete mellan lappadministrationen och vederbörande lappar samt andra experter på området. Beträffande frågan om stängsel uttalade Kungl. Maj:t, att det icke vore lämpligt att genomföra stängselbyggnad av den omfattning, varom länsstyrelsen hemställt, innan ovannämnda förslag framlagts. Vidare borde för spörsmålet om nyttan respektive olägenheten av stängsel i renskötseln erfarenheter från försök, som för närvarande påginge inom Serri lappby, bliva av värde. Därest förutsättningar härför skulle visa sig föreligga, kunde det ifrågakomma att utföra stängselförsök jämväl i Jämtland.

Med hänsyn till Kungl. Maj:ts här berörda ståndpunktstagande synes anledning icke finnas att nu vidtaga särskilda åtgärder i av motionärerna angivet syfte. Det må också beaktas, att lappfondens ekonomiska ställning gör det angeläget, att förslag om utgifter av den storlek, varom här är fråga, noggrant prövas. Som statskontoret anfört i sitt utlåtande den 9 juni 1959 angående utgiftsstaten till renskötselns främjande för 1959/60 torde fondens ställning icke medge en högre årlig belastning än cirka 400 000 kronor, därest icke lappfonden på något sätt förstärkes. Under innevarande budgetår har hitintills från fonden disponerats i runt tal 241 000 kronor, varjämte fonden helt eller delvis kan komma att belastas med ytterligare ett belopp av i runt tal 108 000 kronor. Härutöver må framhållas, att pågående vattenregleringar kan medföra vissa tillskott till lappfonden, vilkas storlek dock icke nu kan bedömas. Statskontoret anser sig därför icke för närvarande kunna förorda ett tillmötesgående av motionärernas hemställan.

Slutligen har *arbetsmarknadsstyrelsen* i sitt den 4 mars 1960 avgivna yttrande anfört följande.

Frågan om uppförande av renstängsel i Jämtland synes beröra arbetsmarknadsstyrelsens verksamhet närmast i den mån företaget kan utgöra ett arbetsobjekt för sysselsättning av arbetslösa, när behov härav föreligger. Ett villkor för utförande i sådan ordning är att företaget är av tillräckligt hög angelägenhet. Kungl. Maj:t har, som motionärerna framhållit, i sitt beslut den 4 december 1959 i frågan om åtgärder till förbättrande av renskötseln i södra delen av Jämtlands län icke funnit lämpligt att nu, innan förslag angående andra åtgärder för bättre vård av renbeståndet framlagts, genomföra stängselbyggnad i den omfattning som länsstyrelsen i nämnda län föreslagit. — Därest förutsättningar härför skulle visa sig föreligga, kan det dock enligt beslutet ifrågakomma att utföra stängselförsök bl. a. i Jämtland.

I den mån stängselarbeten, efter prövning i vederbörlig ordning befines angelägna, är arbetsmarknadsstyrelsen, såsom framhållits i yttrande till chefen för jordbruksdepartementet den 29 december 1958, beredd att taga ställning till arbetenas utförande som beredskapsarbete, allteftersom de aktualiseras av vederbörande länsarbetsnämnd och behov härav uppträder ur sysselsättningsynpunkt.

Utskottet

Förevarande motioner åsyftar att ett belopp av 550 000 kronor skall anvisas å riksstaten för nästa budgetår för uppförande av renstängsel i Jämt-

lands län, alternativt att medel till sagda belopp skall för ändamålet få tagas ur statens lappfond. Av i ärendet föreliggande uppgifter framgår bland annat att Kungl. Maj:t den 4 december 1959 fattat beslut av innebörd att en stängselbyggnad i länet av den omfattning motionärerna avsett ej bör komma till stånd innan förslag till åtgärder för att ernå en bättre renskötsel i berörda län utarbetats. Åtgärder som därvid kan ifrågakomma är sådana som leder till utslaktning i de fall då renantalen är för höga, utslaktning av renar som visar benägenhet för strövning, minskad omloppstid för renarna, förbättrad organisation av arbetsinsatserna inom renskötseln samt ordnade vår- och höstflyttningar. Vidare föreligger uppgift om att lappfondens tillgångar för närvarande är så begränsade, att något ianspråktagande av fondmedel för bestridande av ifrågavarande stängselkostnader ter sig omöjligt.

Visserligen anser utskottet att anordnandet av renstängsel kan vara av stor betydelse såväl för renskötseln inom vederbörande område som i strävandena att motverka skador på skog och jordbruk. Emellertid bör enligt utskottets mening någon anslagsanvisning å riksstaten för det i motionerna angivna ändamålet ej övervägas förrän i samband med prövningen av de förslag till åtgärder rörande renskötseln i Jämtlands län som förut nämnts. Detta bör dock ej utesluta att medel ställes till förfogande för beredskapsarbeten med byggande av delar av omförmälda renstängsel, därest den lokala arbetsmarknadssituationen så motiverar.

I enlighet med det anförda hemställer utskottet,

att motionerna I: 324 och II: 405 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 10 mars 1960

På jordbruksutskottets vägnar:

RUDOLF ANDERBERG

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Anderberg, Lage Svedberg, Nord, Sigfrid Larsson*, Bertil Andersson*, Eskilsson, Hjalmar Nilsson, Hedström, Uno Olofsson och Harald Pettersson*;

från andra kammaren: herrar Jonsson* i Strömsund, Lindström*, Rimås, Jönsson, Eliasson* i Moholm, Svensson i Vä, Nilsson i Lönsboda, Lundmark, Fagerlund och Hedin.

* Ej närvarande vid justeringen.